

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ТА ЇЇ РОЛЬ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Л. Я. Федонюк, О. М. Ярема, С. О. Ястремська

*Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

За сучасних умов реформування української освітньої системи постає питання щодо нових підходів до організації і змісту навчально-виховної діяльності. Важливе місце серед них посідає один із перспективних напрямів сучасної педагогіки – музейна педагогіка, що вирішує проблеми формування особистості, а саме: залучення учнівської та студентської молоді до дослідницької діяльності засобами музейної експозиції з використанням інформаційних технологій, розвиток їх дослідницьких умінь і творчих здібностей, вироблення здатності до самостійних суджень та оцінок, навичок критичного мислення. Музейна педагогіка відіграє велику роль у системі освіти та сприяє всебічному розвитку особистості студента. Метою створення навчальних музеїв є отримання найповнішого уявлення про зміст живої природи, що нас оточує, морфологію людини, тварин, рослин, а також їх вважають осередком освіти і виховання. У Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського МОЗ України є ряд музеїв навчального профілю: музей кафедри анатомії людини, музей кафедри патологічної анатомії з секційним курсом та судовою медициною, навчально-біологічний музей імені І. І. Яременка. Музей кафедри анатомії людини містить унікальну колекцію анатомічних препаратів, які відображають форму органів, їх топографічні взаємовідносини, проекції судин і нервів, що слугують невід'ємною теоретичною базою для студентів медичного, стоматологічного та фармацевтичного факультетів, а також для студентів Навчально-наукового інституту медсестринства. Досягти високого практичного рівня професійної підготовки неможливо і без вивчення музейних макропрепаратів кафедри патологічної анатомії з секційним курсом та судовою медициною. Навчально-біологічний музей імені І. І. Яременка представляє натуральні об'єкти та їх зображення, які створюють найповніше уявлення про взаємозв'язок людини з навколишнім природним середовищем. Отже, музеї університету займають вагомe місце у навчально-виховному процесі, завдяки їм теорія і практика дають високий позитивний результат у формуванні професіоналізму лікаря.

MUSEUM PEDAGOGY AND ITS ROLE IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER MEDICAL INSTITUTIONS

L. Ya. Fedoniuk, O. M. Yarema, S. O. Yastremska

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

In the nowadays of reforming the Ukrainian educational system, the question arises about new approaches to the organization and content of educational activities. An important role among them is occupied by one of the promising areas of modern pedagogy – museum pedagogy, which solves problems of personality formation, namely: involvement of students in research activities through museum exhibitions using information technology, development of their research skills and creative abilities, independent judgments and assessments, critical thinking skills. Museum pedagogy is important in the education system and contributes to the comprehensive development of the student's personality. The purpose of educational museums is to create the fullest idea of understanding the nature, we are surrounded with, the human morphology, the morphology of animals, plants, as well as being the center of education and upbringing. In I. Horbachevsky Ternopil National Medical University there is a number of museums of educational profile: the museum of the Department of Human Anatomy, the Museum of the Department of Pathological Anatomy with a Sectional Course and Forensic Medicine, the Educational and Biological Museum named after I. Yaremenko. The Museum of the Department of Human Anatomy has a unique collection of anatomical preparations that reflect the shape of organs, their topographic relationships, projections of vessels and nerves, which are an integral theoretical basis for students of medical,

dental and pharmaceutical faculties, as well as for students of the Institute of Nursing. Achieving a high practical level of training is impossible without transparent organ specimens of the Department of Pathological Anatomy with a Sectional Course and Forensic Medicine. The Educational and Biological Museum named after I. Yaremenko represents natural objects and their images, creating the fullest idea of the relationship of human-beings with the surrounding natural environment. Thus, the museums of TNMU take an important place in the educational process and their role can not be underestimated.

Вступ. За сучасних умов реформування української освітньої системи постає питання щодо нових підходів до організації і змісту навчально-виховної діяльності. Важливе місце серед них посідає один із перспективних напрямів сучасної педагогіки – музейна педагогіка, що вирішує проблеми формування особистості, а саме: залучення учнівської та студентської молоді до дослідницької діяльності засобами музейної експозиції з використанням інформаційних технологій, розвиток їх дослідницьких умінь і творчих здібностей, вироблення здатності до самостійних суджень та оцінок, навичок критичного мислення [1, 2]. Музейна педагогіка відіграє велику роль у системі освіти та сприяє всебічному розвитку особистості студента [3].

Освіта і виховання, як функції музеїв, ґрунтуються на змісті й експресивному впливі музейних експонатів на відвідувачів, що супроводжується одержанням великого обсягу інформації. У результаті реалізації цих функцій музеї стимулюють і задовольняють пізнавальні й культурні запити суспільства.

Реалізація музеями функції взаємодії зумовлена наявністю установ і громадських інститутів, які активно взаємодіють з музеями та іншими громадськими інститутами – установами культури, освіти, науки. Система даних зв'язків повинна бути різноманітною та ефективною, перш за все це стосується дошкільних і шкільних установ, усієї системи середньої спеціальної та вищої освіти. Насамперед це групові екскурсії. Крім того, учні й дослідники проявляють прямий інтерес до взаємодії з музейними експонатами, які є об'єктами історичної, культурної, громадської та природної спадщини [4].

Працівники музеїв при навчальних закладах проводять заходи, які передбачають освітньо-виховну роботу серед учнівської молоді й населення; організують дослідницьку діяльність згідно з тематикою музеїв; систематично поповнюють їх фонди шляхом проведення експедицій, походів, екскурсій; організують облік музейних предметів, забезпечують їх збереження; створюють і поповнюють стаціонарні експозиції та виставки; надають можливість використовувати матеріали музеїв у навчально-виховно-

му процесі й науково-дослідницькій роботі [5]. Окрім традиційного екскурсійного показу, в навчальних музеях широко використовують специфічні форми і методи роботи з колекціями. Це демонстрація окремих музейних предметів на лекціях, науковий опис та обробка матеріалів польових досліджень під час практичних занять [6, 7].

Важливе значення для навчання мають натуральні об'єкти та їх зображення, які створюють найповніше уявлення про будову організму людини. З огляду на це, певне місце у навчально-виховному процесі займають музеї [8, 9]. Метою створення навчальних музеїв є отримання найповнішого уявлення про зміст живої природи, що нас оточує, морфологію людини, тварин, рослин, а також їх вважають осередком освіти і виховання [10, 11].

Життя музеїв є повноцінним тоді, коли вони, концентруючи матеріал і зберігаючи його, передають людям інформацію, що є своєрідним камертоном науковості, моральності, духовності, вартим усілякого захисту, збереження та зміцнення. Призначення музеїв полягає в накопиченні інформації та виявленні закономірностей, що стосуються процесів пізнання і передачі знань за допомогою музейних предметів [10, 12, 13].

Мета роботи – показати роль музеїв у навчально-виховному процесі студентів Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України.

Основна частина. Опанування лікарської підготовки не можливе без інтеграції викладання дисципліни з вивченням музейних препаратів як ґрунтовної джерельної бази пізнання невидимого і науково-методичної складової навчально-виховного процесу медичного університету. В Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського МОЗ України є ряд музеїв навчального профілю: музей кафедри анатомії людини, музей кафедри патологічної анатомії з секційним курсом та судовою медициною, навчально-біологічний музей імені І. І. Яременка [14, 15].

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

справедливо пишається своїм анатомічним музеєм [14]. Це, можливо, за масштабами і не найбільший з анатомічних музеїв у закладах вищої освіти України, але, безумовно, один із найупорядкованіших. Тут зібрано унікальну колекцію анатомічних препаратів, які відображають основні аспекти будови людського організму: форму органів, їх топографічні взаємовідносини, проекції судин і нервів, будову окремих органів, що слугують невід'ємною теоретичною базою для студентів медичного, стоматологічного та фармацевтичного факультетів, а також для студентів Навчально-наукового інституту медсестринства.

Історія створення музею безпосередньо пов'язана з історією створення і становлення кафедри анатомії людини спочатку медичного інституту, а потім академії та університету. Фундатором музею був цілий ряд його співробітників. Насамперед це проф. М. Я. Полянкін – один із перших завідувачів кафедри. Він заклав підвалини музею, і з його ініціативи було виготовлено перші музейні препарати. Спочатку музей нараховував невелику кількість експонатів. Поступово, зусиллями колективу кафедри і членів студентського наукового гуртка, кількість натуральних препаратів у колекції музею збільшувалась. На сьогодні тут розташовано майже 600 вологих і сухих препаратів, виготовлених з органів та частин людського організму.

Значний внесок у розвиток музею зробили в різні роки тодішні завідувачі кафедри: професор В. Г. Ковешніков і професор Я. І. Федонюк. Максимум уваги вони приділяли розширенню музею, щороку поповнюючи його 30–40 новими препаратами з усіх розділів анатомії. У музейну справу було впроваджено уніфіковані методи виготовлення препаратів різних органів та їх опис, розроблено основи сучасної музейної техніки.

У міру становлення і реконструкції кафедри музей розташовувався в різних приміщеннях навчального корпусу. На сьогодні він займає 2 просторі зали на другому поверсі Навчально-наукового інституту морфології та є складовою частиною кафедри анатомії людини. Уся анатомічна колекція сформована за системним принципом і являє собою цілісну музейну експозицію. Для розміщення колекції було виготовлено спеціальні шафи, що відповідають специфіці експозиції. Більшість існуючих музейних експонатів як наочні навчальні засоби активно використовують для проведення практичних занять, а також само-

стійної роботи студентів. Тому музей по праву можна назвати центром практичного навчання студентів.

У 2009–2010 рр. під керівництвом проф. І. Є. Герасимюка і за безпосередньою участю доц. Б. В. Голода, асист. Р. В. Говди, лаборантів Е. М. Кочаровської та О. П. Данилевич було реставровано і поповнено музейну експозицію. Усі музейні препарати раціонально систематизували у шафах-вітринах за функціонально-анатомічним принципом і відповідно до навчальних планів та програм з дисципліни «Анатомія людини». За цей період у музеї повністю обладнали розділи з експозицією препаратів і таблицями з остеартрології, спланхнології, ангіоневрології, периферичної та центральної нервової систем. Розділ з остеартрології присвячено будові опорно-рухового апарату, його пасивній (кістки та зв'язки, що їх з'єднують) і активній (м'язи) частинам. Окремо виділено кістки черепа і відображено їх вікові особливості. На кістках тулуба і кінцівок позначено фарбою місця прикріплення м'язів, що допомагає зрозуміти напрямки зміщення відламків у практичній травматології. Розділ із спланхнології включає в себе анатомію травної, дихальної, ендокринної і сечостатевої систем, а також органів чуття. Окремими підрозділами представлено нервову та серцево-судинну системи з периферичними нервами. Кожна анатомічна структура на музейних препаратах має цифрове позначення, якому відповідає її номенклатурна назва українською і латинською мовами, яку вказано на розміщених поряд табличках. Це дає студентам можливість засвоювати знання з предмета безпосередньо біля анатомічних утворів, які вони вивчають.

На препаратах (вологих і сухих) можна побачити природну форму органів, їх топографічне взаємовідношення та взаєморозташування, проекції судин і нервів, будову окремих органів. Важливе значення для практично-орієнтованого навчання мають препарати топографічних зрізів різних ділянок людського організму, які дають можливість зіставляти їх із сучасними клінічними методами обстеження: комп'ютерною і магнітно-резонансною томографією.

Колекція анатомічного музею включає також і унікальні експонати, такі, як: дзеркально розташовані органи грудної порожнини, двокамерне серце, підковоподібна нирка, дистонія нирки. Знання таких анатомічних особливостей допоможе майбутнім лікарям у їх практичній роботі при встановленні діагнозів.

Крім того, на особливу увагу заслуговує розділ з тератології «Вади розвитку в дітей», в якому представлено і детально описано оригінальні препарати з уродженими вадами, отримані з клінічних закладів м. Тернополя.

Музей відвідують не тільки студенти університету. Щорічно анатомічний музей приймає досить велику кількість інших відвідувачів, перш за все школярів загальноосвітніх шкіл та студентів медичних коледжів, розташованих на території як Тернопільської області, так і сусідніх з нею. Це сприяє популяризації наукових знань, формуванню природничого світогляду й морально-етичному вихованню молоді.

На сучасному етапі розвитку медичної педагогіки на кафедрі патологічної анатомії з секційним курсом та судовою медициною важливим є вивчення макро- і мікроскопічних проявів хвороби, на основі яких формується клінічне мислення студентів. Формування патологічної анатомії як прикладної (клінічної) медичної науки пов'язане з розвитком анатомії, ось чому основним гаслом кафедри є вислів українського філософа Г. Сковороди «З видимого пізнай невидиме».

Музеї кафедри патологічної анатомії і кафедри судової медицини почали формуватися в 1957 р. з першого дня заснування нашого університету, на той час інституту, та є колективною працею цілого ряду поколінь викладачів. А першими і безпосередніми засновниками були доц. Б. І. Дубчак і асист. С. С. Абрамов, які виготовили перші сотні макропрепаратів [14, 15].

Обладнання для експозиції музейних препаратів, згідно з розпорядженням МОЗ України, надійшло з Одеського медичного інституту. З цим пов'язаний курйозний випадок. Доц. М. Й. Вальчук дав розпорядження Б. І. Дубчаку підготувати не придатні до вжитку муляжі патологічних процесів, які були на кафедрі, й відіслати контейнером у м. Тернопіль. Але сталося так, що їм, як фундаторам новоствореної кафедри, довелося його ж і розбирати. Тому співробітники кафедри відмовились від демонстрації патологічних процесів на муляжах і почали виготовляти макропрепарати, здебільшого зі збереженням натурального забарвлення.

Окрім формування макромузею, в тому ж 1957 р. розпочато створення архіву мікропрепаратів. На практичних заняттях використовували препарати, які виготовили лаборанти кафедри: Л. О. Чижова, Д. С. Бабенкова, Н. Д. Хоменко, Є. С. Ковальова,

І. Гребьолкіна, М. П. Панюта, В. С. Ізай. Причому кожен лаборант повинен був щорічно освоїти 1–2 методики елективного фарбування тканин.

Особливого успіху в гістологічній техніці досягли М. П. Панюта і В. С. Ізай. Великого значення надавали ілюстративному матеріалу. До поповнення табличного фонду був залучений Б. І. Дубчак, який мав художню освіту й очолював художню студію інституту, а також студент-гуртківець, член художньої студії інституту Я. Я. Боднар.

Архів мікропрепаратів став основою підготовленого до видання атласу з патогістології, створеного у співпраці зі співробітниками кафедри патологічної анатомії Івано-Франківського національного медичного університету та Інституту клінічної патології Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького.

Доц. В. К. Стешиць у 1958 р., отримавши запрошення на роботу в Тернопільський медичний інститут, доклав надзвичайно багато зусиль до розвитку кафедри судової медицини. Саме під його керівництвом та за безпосередньою участю асист. С. А. Абрамова почав наповнюватись новими експонатами навчальний судово-медичний музей, який сьогодні налічує близько 1000 різноманітних експонатів зі всіх розділів судової медицини та є одним з найбагатших за експозицією спеціалізованих медичних музеїв України.

Завдяки художнім здібностям асистентів С. А. Абрамова та І. О. Юхимця було створено унікальний малий судово-медичний музей, аналогів якого немає в жодному вищому медичному закладі України. У ньому поряд з експозиціями місця події демонструються стенди з оригінальними взірцями різноманітних травмувальних предметів, холодної і вогнепальної зброї. Така експозиція музею з навчальною метою дає студентам можливість краще засвоїти діагностичні ознаки дії гострих і тупих предметів згідно з класифікацією доц. А. І. Муханова та алгоритм опису місця скоєння злочину.

Музей кафедри патологічної анатомії з секційним курсом та судовою медициною постійно використовують для формування установок на здоровий спосіб життя учнівської і студентської молоді, боротьбу зі шкідливими звичками, він наглядно відтворює наслідки й ускладнення алкоголізму, наркоманії, тютюнокуріння тощо.

У стінах кафедри медичної біології знаходиться її гордість – навчально-біологічний музей, заснов-

ником якого в 1957 р. став перший завідувач кафедри біології Тернопільського медичного інституту канд. біол. наук, доц. І. І. Яременко [16, 17].

У короткому довіднику про навчальний музей, написаному ще в 1974 р., Іван Іванович зазначав: «...Серед різноманітності наочностей одне з перших місць повинні зайняти натуральні об'єкти та їх зображення, які створюють найповніше уявлення змісту оточуючої нас живої природи. З огляду на це, певне місце в навчально-виховному процесі повинні зайняти музеї. Це особливо має актуальне значення при вивченні однієї з фундаментальних дисциплін – біології...»

При оформленні тематики навчально-біологічного музею з понад 2000 експонатів особливу увагу Іван Іванович приділив показу єдності організмів і середовища, походження живого з неживої матерії, великої різноманітності рослинного та тваринного світу, сучасних принципів побудови організмів. У 1967 р. відбулось урочисте відкриття музею, що збіглося з 10-ю річницею заснування Тернопільського медичного інституту.

У 2012–2013 рр. колектив кафедри медичної біології з ініціативи завідувачки кафедри проф. Л. Я. Федонюк провів гігантську роботу щодо реорганізації навчально-біологічного музею та присвоєння йому імені Івана Івановича Яременка. Основною метою реорганізації стала спільна ідея запобігання явищу, коли музеї перетворюються на набори монотонних несистематизованих експонатів, фактів і явищ. Генеральна ціль одночасного роз'єднання та об'єднання між собою біологічного, природоохоронного, екологічного, еволюційного і медичного напрямків дала можливість створити повне уявлення про навколишнє середовище та надати медико-біологічного змісту живій природі.

У навчально-біологічному музеї сформовано 2 секції: «Еволюція Землі, біосфери та людини» (у 2012 р.) і «Жива природа – багаторівнева система Землі» (у 2013 р.). Кожна секція включає ряд експозицій. Зокрема, в секції «Еволюція Землі, біосфери та людини» є 3 експозиції: «Хронологія еволюції живої природи», «Шлях еволюції людини за Дарвіном», «Жива природа в геологічному минулому», секція «Жива природа – багаторівнева система Землі» включає 8 експозицій: «Видатний біолог і засновник кафедри – І. І. Яременко», «Царство Тварини в імперії Еукаріот», «Отруйні тварини», «Медико-біологічні аспекти паразитизму», «Представники Класу Комахи»,

«Поняття екосистеми в сучасній екології», «Червоно-книжні рослини та тварини Тернопільщини», «Природно-заповідні території Тернопільщини».

Експозиція «Хронологія еволюції живої природи» представлена геохронологічною шкалою, в якій відображено магістральний шлях еволюції органічного світу, геологічну історію Землі та всі етапи розвитку життя.

Експозиція «Шлях еволюції людини за Дарвіном» присвячена висвітленню існуючих теорій, еволюції, аспектам формування еволюційної біології як самостійної галузі науки. В експозиції представлено ілюстративний матеріал щодо походження людини, а також муляжі черепів викопних підвидів людей.

В експозиції «Жива природа в геологічному минулому» представлено гірські породи, корисні копалини та рідкісні мінеральні утворення, знайдені в різні періоди існування Землі на території Тернопільської області. Експозиція містить цікаву інформацію про рослини і тварин, які існували на Тернопільщині десятки та сотні мільйонів років тому.

Експозиція «Видатний біолог і засновник кафедри – І. І. Яременко» присвячена життєвому шляху, науковим дослідженням і трудовій діяльності першого завідувача кафедри біології Івана Івановича Яременка.

Експозиція «Царство Тварини в імперії Еукаріот» займає центральну частину музею. Під неї відведено 18 скляних вітрин, в яких продемонстровано величезне розмаїття безхребетних і хребетних тварин. Найбільшим таксонам відведено окремі вітрини, де розташовано детальну інформацію щодо систематики, морфології, екології та життєвого циклу тварин. Зокрема, історія появи одного експоната цієї експозиції, а саме великого плямистого пітона, така. У далекому 1959 р. приїхав на гастролі до м. Тернополя цирк. Після декількох днів перебування в місті актори звернулись до ветеринара з приводу того, що пітон відмовляється їсти, погано себе почуває. Через деякий час він загинув. Тіло тварини відправили на розтин у ветеринарну клініку, встановили причину смерті – непрохідність кишечника у зв'язку з паразитуванням гельмінтів (зі слів-спогодів доцента кафедри медичної біології канд. біол. наук М. Я. Яковенка, 2014 р.). Отож тіло пітона, а також самих гельмінтів було передано в музей, де вони й до сьогодні зберігаються у формаліні та дивують відвідувачів.

Історія експозиції «Отруйні тварини» сягає своїм корінням глибоко в історію кафедри, адже І. І. Яре-

менко значну увагу приділяв вивченню отруйних тварин. Саме таким істотам присвячена одна з його монографій «Отруйні тварини». Експозиція представлена вологими препаратами, опудалами отруйних тварин та інформаційними стендами, на яких розміщені матеріали щодо загальної характеристики і класифікації отруйних тварин. В окремій вітрині розташована інформація, в якій висвітлено клінічну картину токсичної дії отрути, правила надання першої допомоги при укусах отруйних тварин, а також особливості зміїної отрути та її застосування в медицині.

Експозиція «Медико-біологічні аспекти паразитизму» згрупована за принципом взаємодії паразита та хазяїна на рівні особин. Вона наглядно демонструє природно-осередковий характер паразитарних захворювань, надаючи чітке уявлення про взаємозв'язок способу життя тварин із проявами паразитарних захворювань, цим самим формуючи клінічне мислення в майбутніх фахівців медицини. Експозицію оформлено на стіні площею 30 м². На ній у спеціальних контейнерах, з урахуванням біологічної систематики, послідовно розміщено опудала тварин класів: Ракоподібні, Хрящові та Кісткові риби, Птахи, Гризуни, Зайцеподібні, Комахоїдні, Хижі, Парнокопитні, Примати. Під контейнерами, на спеціальних стендах, які стоять на вітринах центральної експозиції, розташована інформація про 13 захворювань, збудниками, переносниками або хазяїнами яких є тварини, вони розміщені на стіні. Щодо 7 інфекційних і 6 інвазійних захворювань зазначено та проілюстровано систематичне положення, морфологію, цикл розвитку збудника, шляхи зараження, клінічну картину, методи лабораторної діагностики і профілактики захворювання.

Експозицію «Представники Класу Комахи» створено на основі колекції, яку зібрав завідувач кафедри нормальної фізіології д-р мед. наук, проф. К. В. Кованов і яку він подарував у 1992 р. навчально-біологічному музею. Упродовж 2013 р. ідентифікували, систематизували та підписали, відповідно до сучасних вимог, 204 експонати. Колекцію розташували та оформили у спеціально виготовлених контейнерах, що забезпечуватимуть тривале зберігання комах. Що стосується ряду Лускокрилі, то 117 їх представників було згруповано за напрямками «Мінливість» та «Видова різноманітність метеликів».

Експозиція «Поняття екосистеми в сучасній екології» представлена взірцями прісноводних і наземних

екосистем за схемою: продуценти, консументи I, II та III порядків. Її побудовано за рівневим типом із метою візуалізації ланцюгів живлення та правил екологічної піраміди.

В експозиції «Червонокнижні рослини та тварини Тернопільщини», яка займає 2 скляні вітрини, представлено гербарні зразки 29 рідкісних видів рослин, зібраних у Тернопільській області. У ній також є зникаючі види тварин Тернопільщини, опудала яких власноруч виготовили в 60-х роках працівники кафедри під керівництвом доц. І. І. Яременка. Окраса експозиції – гербарні взірці зникаючих видів рослин Тернопільщини, які подарували музею у 2013 р. працівники кафедри ботаніки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Вагомою цінністю експозиції є Червона книга України – основний документ, в якому узагальнено матеріали про сучасний стан рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин та рослин. На підставі цього природоохоронного документа розробляють наукові й практичні заходи, спрямовані на охорону природи та її раціональне використання. Примірники Червоної книги України (рослинний світ) та Червоної книги України (тваринний світ) подарували музею у 2012 р. автори даного видання – працівники Інституту зоології Національної академії наук України.

У рамках експозиції «Природно-заповідні території Тернопільщини» представлено регіональну карту-схему територій та об'єктів екологічної мережі Тернопільської області, що мають рекреаційну цінність. Зображено як існуючі природно-заповідні території, так і перспективні для заповідання об'єкти.

На одному з підвіконників музею оформлено стилізовану виставку птахів – представників фауни Західного регіону України.

На сьогодні навчально-біологічний музей займає площу 44 м², він нараховує 2155 експонатів, серед яких: 345 опудал тварин, 263 вологих макропрепарати, 64 скелети тварин, 5 колекцій представників класу Комахи, що налічує понад 500 особин, близько 260 муляжів, схем і моделей.

Навчально-біологічний музей є експозиційним проектом і залишається освітнім ресурсом кафедри. У ньому відображено не лише історію створення музею природи, але й історію кафедри, історію інституту, академії, університету. Музей завжди був та залишається гордістю за людей, які заклали його фундамент.

Висновки. Музеї Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України займають вагоме місце у навчально-виховному процесі, завдяки їм теорія і практика дають високий позитивний результат у формуванні професіоналізму лікаря. Музейна педагогіка активно сприяє процесу виховання особистості, формуванню нового способу мислення, відходу від авторитарних принципів та підвищенню мотивації до навчальної діяльності, що відповідає сучасним тенденціям освіти.

Опанування лікарської підготовки не можливе без інтеграції викладання дисципліни з вивченням

музейних препаратів як ґрунтовної джерельної бази пізнання невидимого і науково-методичної складової навчально-виховного процесу медичного університету. Активне використання музейних препаратів Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України на практичних заняттях дасть можливість поглибити знання з предмета, розширити картину об'єктів дослідження, що, як основа музейної педагогіки, сприятиме всебічному розвитку особистості студента.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Прожога В. М. Музейна педагогіка: залучення молоді до вивчення та збереження історичної спадщини / В. М. Прожога // Пед. майстерня. – 2018. – № 2. – С. 23–27.
2. Удовиченко І. В. Музейна педагогіка: теорія і практика : наук.-метод. посіб. / І. В. Удовиченко. – К. : Лотос, Національний музей історії України, 2017. – 72 с.
3. Удовиченко І. Принципи музейної педагогіки в період переосмислення ролі музею в суспільстві / І. Удовиченко // Музейна педагогіка в науковій освіті : зб. тез доп. учасн. I Всеукр. наук.-практ. конф. (28 листоп. 2019 р.). – К. ; Біла Церква : Вид-во «Авторитет» ФОП Курбанова Ю. В., 2019. – С. 99–102.
4. Музейна справа у закладах освіти : метод. рек. / [уклад. О. М. Вагеннік]. – Запоріжжя, 2020. – 76 с.
5. Музеї Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського – багатство історичної спадщини навчального закладу / Л. Я. Федонюк, А. І. Паламарчук, В. В. Файфура [та ін.] // Мед. освіта. – 2019. – № 1 (81). – С. 176–180.
6. Федонюк Л. Я. Естетика живої природи – цінність учебно-біологічного музею кафедри медичної біології / Л. Я. Федонюк, І. Д. Быць // Stav, problémy a perspektívy pedagogického štúdia a sociálnej práce : матеріали наук.-практ. конф. (Сладковичово, 28–29 жовт. 2016 р.). – Сладковичово, 2016. – С. 67–71.
7. Fedonyuk L. Ya. Biological Educational Museum Collection Value of I. Horbachevsky Ternopil State Medical University for Learning About Wildlife / L. Ya. Fedonyuk, I. V. Pryvrotska // Біологічні системи. – 2018. – Т. 9, вип. 2. – С. 29–36.
8. Філіпчук Н. О. Музейна педагогіка в оптимізації культурно-освітнього процесу / Н. О. Філіпчук // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2017. – Вип. 2. – С. 256–265.
9. The creative potential of museum pedagogy within the modern society / K. Milovanov, E. Nikitina, N. Sokolova, M. Sergejeva // Education. – Vol. 38. – (No. 40). – 2017. – P.11.
10. Музей як комунікативний та освітній простір : навч. посіб. / П. В. Вербицька, Р. Е. Пасічник ; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2017. – 229 с.
11. Федонюк Л. Я. Музеи ТНМУ – ценное наследие и гордость университета / Л. Я. Федонюк, О. М. Ярема, Е. И. Скиба // Экологическое образование и устойчивое развитие. Состояние, цели, проблемы и перспективы : материалы Междунар. науч.-метод. конф. (Минск, 25–26 февр. 2021 г.). – Минск, 2021. – С. 351–353.
12. Музейна педагогіка в науковій освіті : зб. тез доп. учасн. II Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 26 листоп. 2020 р.) / за наук. ред. С. О. Довгого. – К. : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. – С. 61–64.
13. Федонюк Л. Я. Життя для науки : монографія / Л. Я. Федонюк, О. М. Ярема, С. С. Подобівський. – Тернопіль : ТДМУ, 2018. – 72 с.
14. Кризь призму минулого до сьогодення / [М. М. Корда, Л. Я. Федонюк, А. І. Паламарчук та ін.]; за ред. М. М. Корди, Л. Я. Федонюк. – Тернопіль : ТДМУ, 2017. – 480 с.
15. Майбутнє твориться сьогодні (2007–2012) / [М. А. Андрейчин, С. М. Андрейчин, Л. С. Бабінець та ін.]. – Тернопіль : ТДМУ, 2012. – 428 с.
16. Федонюк Л. Я. Навчально-біологічний музей кафедри медичної біології – цінний скарб і гордість університету / Л. Я. Федонюк, С. С. Подобівський, О. М. Ярема // Мед. освіта. – 2018. – № 1 (77). – С. 141–145.
17. Педагог і дослідник біологічного циклу / [Л. Я. Федонюк, Л. Н. Рибіцька, О. Т. Тусик та ін.]. – Тернопіль : ТДМУ, 2013. – 20 с.

Отримано 04.02.22